

Ernst Hansen som Bogkunstner

Af

KAI FLOR

DET synes ganske naturligt, at Grafikeren *Ernst Hansens* Kunst, der tidligt var i saa høj Grad kalligrafisk præget, vilde slutte sig umiddelbart til Skrift og Satsbillede. Men naar han tegnede, raderede, skar Træsnit eller lavede Litografier, skete det dog i Almindelighed uden Tanke paa Sammenspillet med en Typografi. Bogkunstner i intim Betydning af Ordet – som Betegnelse for den, der uvilkaarligt i Forvejen samarbejder Skrift og Illustration – var han egentlig aldrig. Naar han alligevel i saa høj Grad har virket som Illustrator og ogsaa paa dette Omraade har ydet Arbejder af Værdi, er det, fordi hans Kunst aldrig har den løst henkastede Skitses tilfældige Præg, men netop er en gennemarbejdet Helhed af en dekorativ Karakter, der næsten altid forenes holdningsfuldt med en passende afstemt Sats.

Fra Begyndelsen fik hans Kunst Præg af Hjemstavnen, den flade Ringkøbing-Egn med den høje Himmel, en enkelt Grantop, hvorover en Fugl svang sig i Luften. Paa Aarhus' tekniske Skole forberedtes han til Akademiet, hvor han arbejdede under *Joakim Skovgaard*, Mesteren for Udsmykningen af Viborg Domkirke. Tvunget af Nøden maatte han til sine allerførste Forsøg som Raderer nøjes med at benytte smaa Stumper Affaldszink, saa at disse Begynderblade med saadanne enkle Naturmotiver nærmest fremtraadte som kvadratiske Miniaturer, som med deres faa Streger pegede hen paa Vignetten.

Omtrent ad den Vej føjede hans Illustrationer sig til Teksten i »Vølvens Spaadom«. Hvad selve Stilen angaar, har han

her søgt at naa noget af den primitive og enkle Karakter, der gaar saa langt tilbage som til Helleristningerne eller Indskriften paa Guldhornene – den ældste nordiske »Kalligrafi«, hvoraf hans Tegning er groet frem. Paa den Maade slutter de sig baade grafisk sikkert og ved deres oldnordiske Stemningstone billedforløsende til Teksten.

Det er Stilen i Forening med hans Fantasi, der her skabte Illustrationen. Men saadan som han engang selv har sagt, at det er Mennesket i ham, der har skabt Kunstneren, saadan er det først og sidst Naturen, der har givet ham Stoffet, Indholdet, til hans Kunst.

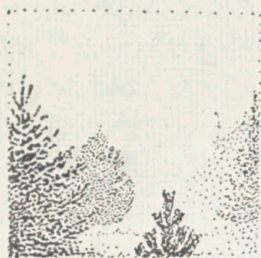
Forfatteren *Johannes Smith*, der ligesom Ernst Hansen har haft sit Barndomsland ved Ringkøbing, har i et lille Tryk »En Egn og en Tid« fortalt om ham:

»Ernst Hansen var gode Venner med en af mine ældre Brødre, og jeg var derfor undertiden Vidne til, at Ernst kom og fremviste Dagens Høst i Form af nogle Blyantstegninger. Han gik næsten altid med gult Konzeptpapir paa sig, skaaret til i Lommeformat. Jeg husker ham som en haardfør Dreng, der trodsede al Slags Vejr for at komme ud for at se og tegne alle de Naturfænomener der fandtes. Og hvad er egentlig undgaaet ham? Det er bogstavelig talt alt, hvad der er karakteristisk for den Del af Vestjylland, han har indfanget. Det flade Landskab med de brede Gaarde og hvad der ellers brød Synsrandslinien, Aaen og Sivene, Brinkerne ved Fjorden, æ svot Bakker, Holmslands Mølle, de fjerne Klitprofiler, Skyer af alle Arter og Former, Fugle i Flugt, Graner paa alle Stadier, og der fandtes ikke saa uanselig en Plante, at den ikke kunde aftvinge ham intens Interesse«.

Men ingen af disse Tegninger umiddelbart efter Naturen faar Lov til at gaa direkte ind i hans grafiske Kunst som Radering, Træsnit eller Litografi. Bag det, der engang anerkendes af ham som det færdige Kunstværk, ligger der Snese

om at det egentlig er uforvarende de er gaaet hen og blevet lidt af en særling.

Det er ikke min agt at veje fortid mod nutid, og at hovre fordi noget var bedre dengang, for der var nu ogsaa en del der var værre, men naar jeg nu og da er ved at blive

Brandballe i taage

træt af de afblegede mere og mere internationale dannelsesidealer vi allesammen dyrker, saa hygger jeg mig ved at tænke paa de mange muntre eller sure, snakkesalige eller ordknappe, men i reglen særprægede mennesker der boede i min barndomsby. Jeg gaar ikke og gør dem til større personligheder end de var, og ikke til rigere naturer, men naar jeg sammenligner dem med mange af mine jævnaldrende i den storby

21

Tegning til Johannes Smiths »En Egn og en Tid«.

af Udkast. Han er Udvælgelsens Kunstner. Han aflokker paa Papiret med Blyant eller Pen sit Motiv, enten det er et Landskab, en Fugl, et Markens eller Skovens Dyr eller en menneskelig Model, alle Belysninger, alle Bevægelser, hvert Spil af

Linie og Form, før han rammer det, der forekommer ham at være det rigtige, det udtømmende. De hundrede Indtryk af Naturen nedfældes i den endelige Tegning, hvor de ligesom alle rummes paa een Gang i den kunstneriske Form, der staar fast.

Saa først gaar den over i det varige Tryk. Saadan har han f. Eks. til den omtalte Skildring af Johannes Smith tegnet en Række Illustrationer af de nævnte Motiver, hvoraf her gengives den lille Tegning, der indenfor sin let punkterede Rame viser det for bestandig fæstnede Indtryk af enkelte Toppe af »Graner paa alle Stadier«, som de bliver staaende paa Net-hinden i luftig Silhouet mod den disede, høje Himmel. En Miniature, der indeholder hele Naturstemningen og ved sin enkle Streg indgaar smukt i Satsbilledet. Dens Titel er »Brandbælte i taage«.

Man forstaar, at Ernst Hansen i Forordet til sin Bog »Spindelvæv« har anvendt dette Citat af Joh. Th. Lundbye fra hans Dagbogsoptegnelser:

»... et Par Marehalmstraa er for mig Meget, men for hvem der ikke er saa nøjsom, indeholder mit Billede Intet, slet Intet!«

Ernst Hansen siger selv om sine Studier: »De er blot tegnet, som det er naturligt og selvfølgeligt at gøre det, naar Formaalet er det meget enkle at søge at give det, der er det mest karakteristiske ved Motivet, hvad enten det nu er Linierne i et Landskab, Formen i en Sky, Bevægelsen i en flyvende Fugl eller Forløbet af Rytmen i en levende Blomstestængel, det gælder. Det kunde nu ogsaa være Forholdet mellem de forskellige Toneværdier i graat eller rene Silhouetvirkninger, der skulde studeres.«

Hans Naturstudium er samvittighedsfuldt til det pertentlige, før han betror det endelige Resultat til Trykket. Engang da han hurtigt til en Dagbladsskitse om en Vinterdag i Frederiksberg Have, hvor særlig en Krage i den tøsjaapvaade

Tegning til Seedorff Pedersens Digt »Pigens Møde med Pan«.

Plæne skildredes, skulde levere en Tegning af denne Situation, beklagede han ikke at kunne gøre det, da han ikke havde nogen Krage ved Haanden! Hvorpaa han fjernede sig. Et Par Timer efter kom han tilbage: nu kunde han godt paa-tage sig Tegningen, for nu havde han en død Krage under Armen! Han havde været i Frederiksberg Have, set en Krage, der svarede til Beskrivelsen og ramt den dødeligt med et velrettet Stenkast. Men hvor mange Rids af Hoved, Næb, Øjne, Kløer og Fjer skulde der ikke til, før Kragen, een for alle, stod paa det endelige Forlæg til Klichéen.

Man skulde tro, at Ernst Hansen, længe før Johannes Smith havde skrevet sine Erindringer fra Barndommens Ringkøbing, havde inspireret denne Sætning i hans Skildring:

»En Digesvale, der vender i Luften, er kun een Fugl een Gang, maaske oven i Købet et lidet repræsentativt Eksempplar, men tegnet kan den være alle Tiders Svale i alle Somres Vejr.« Ordene kunde i alt Fald godt staa som Motto for Ernst Hansens Kunst.

Den ganske tynde, traadfine Streg, som han udviklede i sin kalligrafiske Stil, og som med sine faa, ofte kun halvt antydede Slyng kunde faa en til Tider elegant, næsten ornamental Karakter, benyttede han til sine Tegninger til *Hans Hartvig Seedorff Pedersens* Digt »Pigens Møde med Pan«, et af hans betydeligste illustrerede Arbejder. Her skabes en let dekorativ Syntese af den nøgne Kvindeskikkelse og Skovnaturen. Som en Skovens Inkarnation og en Digtingens Muse er denne Kvinde med sit let sensuelle Anstrøg i den undertiden næsten Rosetti-følsomme Mund og de halvt lukkede Øjne sammenvævet med Skovattributer som Træernes Blade, Raadyrets Takker eller Grenenes Fletværk, saadan som hun paa den her gengivne Tegning bliver en Illustration til Digtets Ord i et Vers som dette:

Og hvor hun vandred,
og hvor hun gik,
gled Kilder frem som mild Musik.
Og hvor hun lytted,
og hvor hun løb,
fløj Blade ud af de brune Svøb . . .

Til den lette Skrift staaer Tegningerne paa Side overfor Trykside og danner en poetisk grafisk Spejling af Typografiens lyriske Indhold.

Som en Fortsættelse og Udvidelse af Emne og Stil udsendte Selskabet for grafisk Kunst i 1929 et større Værk »Skoven« med et Indledningsdigt af Seedorff Pedersen og i samme Versemaal som »Pigens Møde med Pan«:

Saa vær da hilset,
 du høje Pige.
 God Jagt i Skoven, i Lund, i Hegn,
 Ja, send fra Buen
 mod Danmarks Rige
 de blanke Pile som Solskinsregn.

Der er kommet en stærkere Betoning af Dyrene og Jagten i dette Digt, der gør Pigen til en nordisk Artemis, som Ernst Hansen har skænket en ofte mere pigelig Sødme i hendes dekorative botaniske og zoologiske Indfatning kronet af Løv eller med et udslaaet Haar, hvis Lokker forenes med Grenenes bølgende Linier, med Skovduen paa Skuldren eller et Uglepar paa Haanden, en springende Hjort for Foden, en Hermelin over Brystet eller en Hare under Armen – lutter Helsider samlet for sig efter Teksten som et supplerende Digt om den nøgne Skovfloraens og -faunaens Gudinde.

Men sideløbende med denne Udvikling i hans Bogproduktion løber en kraftigere, af hans Træsnit-Stil præget, en kunstnerisk mere betydningsfuld Illustrationsrække, der indvarsles allerede i 1918 i Bind 2 af *Aage Marcus'* »De brogede Bøger« – nærmest en Forløber for de senere »Vignetbøger« – der indeholdt »Gunlaug Ormstunges Saga« efter de islandske Grundskrifter ved N. M. Petersen. I dens syv Tegninger har Ernst Hansen søgt at skabe en nordisk Stil, der kan rumme den islandske Sagastemning og vise en Type, der forenes med den islandske Natur i enkel og primitiv Styrke.

Her fremtræder for første Gang Konturerne til en Helhed af dybt indskaaret Fjeldnatur, krusede Skyer og bøl-

*Valdemar Sejrs Ridt til Ringsted. Illustration til »Dagmarvisen«
i »Danske Folkeviser«.*

gende Land og Hav som Milieu for en ung, nordisk-primitiv Type, brynjeklædt, med tætsluttende spids Hjælm og kort Sværd i Haand. Endnu har disse Tegninger Naturalismens Præg, men med en Tendens til en Forenkling af Modsætningerne mellem sort og hvidt, der snart førte Ernst Hansen til hans særlige Træsnit-Stil af dekorativ, skarptskaaret Silhouetvirkning.

Den fremtraadte først uden Forbindelse med Tekst i enkelte Blade svarende til en bestemt Folkeviser, hvis Titel Træsnittet bærer og illustrerer. Der var en helt ny stærk grafisk Karakteristik i disse Blade, Typer af en nordisk Heltekræft, der lod Skovgaards og Frølichs Skikkelser – fra hvilke de utvivlsomt nedstammer, f. Eks. fra den ridende Asser Riig – synes vegere, samtidig med at det sort-hvide Kontrastforhold gav dem en helt anden dekorativ Karakter henimod et stort sluttet Ornament. Særlig karakteristisk i den Henseende er Træsnittet med skiftevis rent sorte eller hvide Sejlflader stillet skraat for hinanden som Illustration til Teksten

Tegning i Træsnit-Stil af Niels Ebbesen til Folkevisen.

»Jeg saa Sejl i Sunde fare...« De fremkom senere som et Hefte »Danske Fornviser«, men kun med en enkelt Folkevis-Titel eller -Linie forneden paa Siden.

Først da Martins Forlag i »Dansk Bogsamling« udsendte »Danske Folkeviser« i Udvalg ved *H. Grüner-Nielsen* (1925-27), traadte Ernst Hansen til som direkte Illustrator og forsynede de to Bind med Tegninger, som dog i det store og hele er fremgaaet af Træsnit-Stilen og nærmer sig den indtil Forveksling. Karakteristisk i den Henseende er f. Eks. Tegningen af Valdemar Sejrs Ridt til Dronning Dagsmars Dødsleje i Ringsted. Der er et Stræk i Hesten, hvis Rytme fremhæves af Træets langt forud strakte Grene, der illustrerer Farten i Riddet til Folkevisens Vers:

»Der bunde de deres Heste«. Tegning til Niels Ebbesen-Visen.

Der Kongen han drog af Gullands Borg,
da fulgte hannem hundred Svende:
og der han kom til Ringsted,
da fulgte hannem ikkun Dagsmars Dreng.

Som oftest staar Tegningen alene paa Siden overfor Tekst, undertiden stærkt sort, næsten for sort virkende til Skriften, f. Eks. naar den har en tæt, helt heraldisk Karakter som den voldsomt krogede Eg med Rovfuglen med de brede Vinger i Toppen svarende til Linierne i Visen om »Kristian den Anden og Adelen«, almindeligt kaldet »Fuglevisen« efter Begyndelsens »Alle smaa Fugle i Skoven er«:

Nu sidder Høgen i Egetop
og breder ud med sin Vinge . . .

86

„Jeg haver ikke Datter foruden en,
hun ligger i stærken Traa
alt efter en Svend, hedder Svejdal,
hun aldrig med Øjen saa.“

Det da svared den liden Smaadreng,
stod klædt i Kjortel hvid:
„Længes hende efter Svejdal,
da er han nu kommen hid.“

Saa brat kom Bud i Højeloft
for skøn Jomfru ind:
„Nu sidder ungen Svejdal
næst hos Fader din.“

Tekstside af »Danske Folkeviser« til Visen om »Ungen Svejdal«.

Kun sjældent stemmer Kunstneren Tekst og Tegning sammen. Men naar han gør det, f. Eks. til Visen om »Ungen Svejdal«, tilpasser han Tegnestilen med en lettere Streg og faar den paa en smuk Maade til at føje sig sammen med Verset:

Jeg har ikke Datter foruden en,
 hun ligger i stærken Traa
 alt efter en Svend, hedder Svejdal,
 hun aldrig med Øjen saa . . .

hvor han fra Tegningens Sidebredde, der viser Datteren paa sit Leje, lader hendes Sengetæppe glide ned i et tilspidset Fald, der ligesom fortsættes typografisk af det citerede Vers.

Men hans smukkeste Bedrift inden for Bogkunsten i denne Folkevisestil af Træsnit-Karakter er den lille originale Udgave af Visen om »Niels Ebbesen«, der i 1946 blev udsendt som Nytaarshilsen fra Jakob Badens Bogtrykkeri ved *Mogens Wille* og senere gentaget i større, lidt svækkende Format til Kaj Munks Minde.

Det er Gennemillustrering af Visens Vers, hvor hver eneste Tegning staar med en klar og ren Virkning skiftende fra den helt straalende sort-hvide Pragt i de to sammenstillede Sider med Grev Gert og Niels Ebbesen paa deres skaberakklædte Stridshingste illustrerende Verset:

Heden da red Niels Ebbesen
 Slog op med hviden Hand:
 I lader Eder det mindes,
 Jeg kommer fuld snart igen!

Der er en stor Afveksling i Motiverne til det sidste Bondestueinteriør med Konen, der rækker Niels Ebbesen de to »Leve«. Helt dramatisk er Scenen med Niels Ebbesen staaende rank paa den ene Side af Bordet, mens hans Svende fra

Tegning af Tor og hans Mænd foran Handsken i »Nordiske Myter og Sagn«.

den anden Side rækker Hænderne skraat sværgende imod ham:

Det da var Niels Ebbesen,
 Han kalder sine Svende af ny:
 Hvilke vil nu følge,
 Og hvilke vil nu fly?
 Op da stode de Dannesvende,
 De svared deres Herre saa frie:
 »Vi ville med Eder ride
 Og vove vort unge Liv! «

Den saa ofte tilstræbte tætte, skiftende Virkning af sort og hvidt i ren Silhouet har han anvendt med slaaende Illusion af Maaneskinsnatten med de ventende, opsadde Heste:

Saa rede de til Fruerlund,
 Der bunde de deres Heste . . .

Det er fra den heraldiske Indledningsvignet over det første Vers med de to Vaabenskjolde, sammenholdt af Handsken, et smukt gennemført Illustrationsværk med klart Sammenspil mellem de modstaaende Tekst- og Tegning-Sider.

Det var naturligt, at Ernst Hansen fortsatte med denne Stil, da han illustrerede *Vilhelm Grønbechs* Udgave af »Nordiske Myter og Sagn«. Og det blev da ogsaa et usædvanlig virkningsfuldt Arbejde, hvor en Fantasi paa Højde med Sagenes i Forbindelse med en tilsvarende grafisk Vælde har frembragt nogle af de i Rytme og sort-hvid Effekt mest passionerede Tegninger. Det gælder Tors Fangst af Midgaardsormen, hans forgæves Forsøg paa at stemme Kæmpekatten i Vejret, hans Opspærren af Fenrisulvens Gab ved med Foden at træde Underkæben ned og med opstrakt Arm at løfte Overkæben op over sin egen Højde, Grendel som et loddent Utykke, halvt en Middelalderens grotesk-komiske Djævel med Hugtænder og Hale – for ikke at tale om Kæmpe-

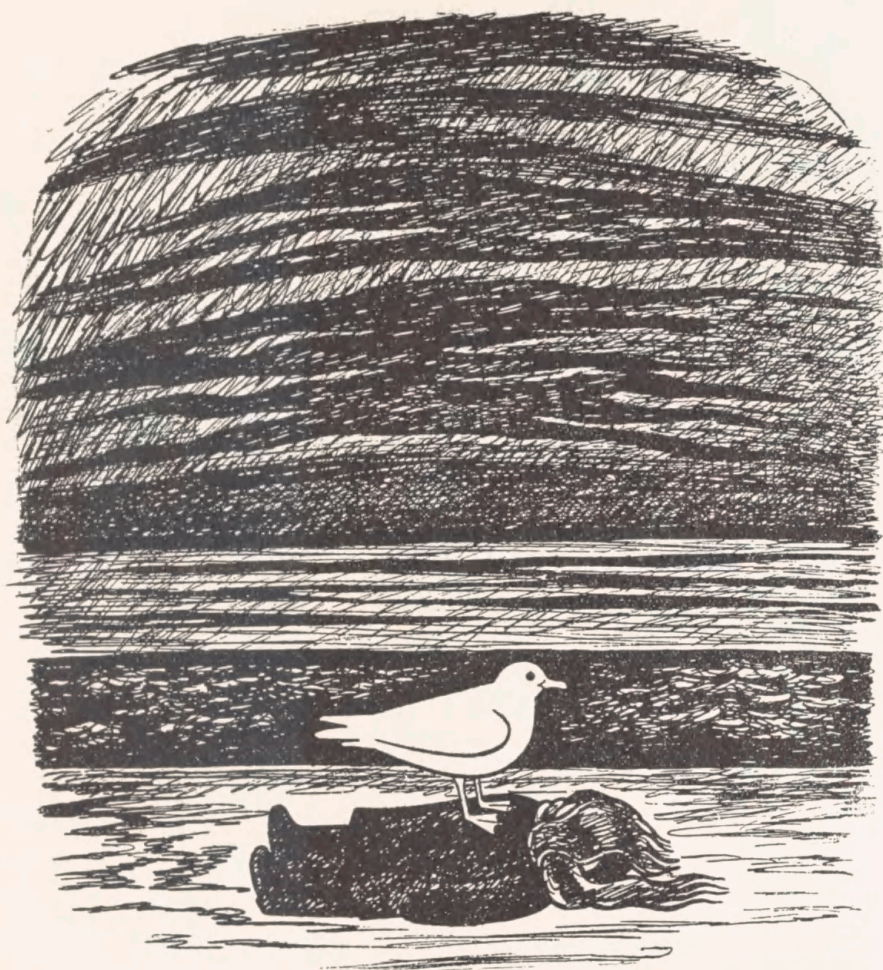
Illustration til Knud Rasmussens »Festens Gave«, hvor de to Grønlandere ser »Øernes«
i Taagehavet afsløre sig som Mammuth'er.

*Tegning af de to Grønlander-Børn, der betragter Sælen paa sin Sten, til Børnebogen
»Palo från Grönland«.*

handsken, som Tor og hans Mænd ser ind i som en sort gabelende Indgang til en Hule i den haarbevoksede Fjeldside.

At denne Form for fantasifuld Illustrering af primitive, eventyrlige Beretninger ogsaa var anvendelig, naar det gjaldt grønlandske Sagn, nærmere betegnet den Alaska-Eskimoernes Eventyrskat, som *Knud Rasmussen* samlede, viser hans Bog

Sidste Tegning til Seedorff Pedersens Digt »I Drift«.

»Festens Gave«, hvor en Del af Illustrationerne er farvelagte med den »Grønlands-Kolorit« af lyse, gule, blaa og røde Farver, der ogsaa præger Ernst Hansens Malerkunst med Motiver fra det farveglade Grønland. Det er dog især de sorte Illustrationer, der her som i de nordiske Myter staar paa

Helsider over for Tekst, som viser Samhørighed med Skriftbilledet, enten det gælder »Festens Hus« under Nordlysets dybt foldede, ligesom i sin Bølgen forstenede Tæppe eller de to Eskimoer, der som smaa Forgrundsfigurer staar stivnede af Forundring, da Øerne med deres Bjergtoppe dukker frem af Taagen og viser sig at være kæmpestore Mammuth'er.

Paa Linie med de farvelagte Illustrationer er de nydelige Akvareller, hvormed Ernst Hansen har forsynet den lille svenske Børnebog, *Knud Hermansens »Palo från Grönland«* (udkommet paa Kooperativa Förbundets Bokförlag), og hvor hans Naturindtryk fra Grønlandsbesøg er ført over i de livfulde Illustrationer. Og hans Talent til at opbygge en virkningsfuld Helhed giver sig ogsaa her til Kende i Tegningen af de to Grønlænderbørn, der ser ud over Vandet og op til Sølen, som hviler mageligt paa sin store Sten.

Det var en »Børnebog« af en helt anden Art, han tegnede til, da han illustrerede Digtet »I Drift«, som Hans Hartvig Seedorff Pedersen skrev over den lille Dreng, som en Vinterdag fra Stranden vovede sig ud paa Isen, der rev sig løs og gik i Drift med ham paa Isflagen, hvor han omkom. Man kunde tænke sig, at det var Ernst Hansens Erindring fra hans egen Barndomsstrand ved Ringkøbing, der havde inspireret ham til disse gribende Helsidetegninger med den høje, vintertype Himmel over den endeløse Havflade, hvor den lille legende Dreng godt pakket ind med Frakke og Pelshue bliver mere og mere ensom og mere og mere stille, omgivet af det store Øde med dets vagtsomt skrigende Maager, indtil han ligger stiv og stum paa Isflagen:

Som en Bror til Tommelise
paa et Blad, ført af Vinden,
drev en død Dreng i Land
med et Maagehak i Kinden . . .

Tegning til Digtet »Skyggen danser« i Schades Digtsamling »Jordens Ansigt«.

I menneskelig Følelse og kunstnerisk Form er Ernst Hansen aldrig naaet højere end her. Og de store stemningsmættede Tegninger staar smukt over for Tekstsiderne med den enkle Skrift.

Trods al Kraft og Alvor er Ernst Hansen langt fra uden Humor. Den røber sig bl. a. i hans Tegning til et moderne Digt som *Jens August Schades* »Skyggen danser«, hvor han med morsom grafisk Enkelhed af hvid Flade og ganske faa, svære Streger i Vinkelstilling har givet en ikke mindre kunstnerisk moderne Illustration til Verset:

... hvor Maanens Ild nu lader Konturen
 splittes mellem vældige voksende Ben,
 der ligger hen ad Jorden, mens een,
 som bøjer Skyggens Krop, faar lave Ben.

Saa vidt spænder Ernst Hansen i sin Kunst, og saa godt lykkes det ham i de fleste Tilfælde at knytte den til Bogtrykket. Det gælder, naar han benytter den traadfine Linie, hvormed han kan tegne en Profil saa fast uden at blive haard, saa præcis uden at virke skarp og saa ren uden at savne Udtryk. Den er hans grafiske Skrift for den Poesi, der kan faa Helheden af Kvinden og Løvet i Skoven til at ligne en Blomst, der aabner sin Kalk. Og det gælder hans massive Træsnit-Manér, der, enten den omfatter Mennesket, Dyret eller et Fantasi væsen, kan forenkles til en Silhouet, der baade er Ornament og Organisme.

Og endelig kan han fastholde et Landskabs Linier som et Rids paa en Rude, eller – med en Virkning som af en Tuschpencil – forene Land og Vejrlig i en malerisk-lyrisk Stemning, snart af tragisk tung Karakter, snart af en Humor, der strejfer det groteske.